

Evidencijski broj / Article ID: 18672528
Vrsta novine / Frequency: Dnevna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section: Kultura

Arheolozi, povjesničari i specijalci u podvodnoj ekspediciji na kulturnom dobru koje nestaje

SMS Szent Istvan dug 150 metara potopljen je 1918. torpedom i leži na dubini od 68 m

OPERACIJA SZENT ISTVAN

“Na ovoj grdosiji plovio je i moj pradjed. Sad se raspada pa je skeniramo robotima i spašavamo sve što možemo”

piše Luka Benčić

- To je ljubav prema brodovima, povezana s nekom vrstom istraživanja. Ulazite u to da biste mogli shvatiti što se dogodilo, kako se dogodilo, kakva ljudska patnja stoji iza toga... Tko se spasio, tko nije.

Ulazite u povijest i tragate za ljudskim sudbinama, odajete počast onima koji su ostali dolje. Kada to spojite s tehničkim izazovom ronjenja, to daje smisao i motiv ronilačkim aktivnostima - priča nam Neven Lukas, Zagrepčanin, ronilac s 40-godišnjim iskustvom iza sebe, veteran olupina s dna mora, vanjski suradnik u velikoj ekspediciji podvodnog arheološkog istraživanja broda Szent Istvan koju predvodi Hrvatski restauratorski zavod, Odjel za podvodnu arheologiju, u suradnji s Ministarstvom kulture i ronionicima Specijalne policije.

MADARSKI PONOS SMS Szent Istvan najveća je olupina na dnu Jadrana, grdosija od 150 metara potopljena 10. lipnja 1918. osam nautičkih milja od otoka Premude, na otvorenom moru, na 68 metara dubine. Torpedirala ga je talijanska vojska (u Italiji se 10. lipnja još uvijek slavi kao Dan ratne mornarice, odnosno Festa della Marina Militare), a bio je ponos mađarske ratne mornarice, jedini vojni brod te polovice Austro-Ugarske monarhije koji je bio rezultat mađarskih nastojanja da budu pomorska sila. Izgrađen u Rijeci, a baziran u pulskoj luci, Szent Istvan je kobnog dana, zajedno s brodom Tegetthoff u pratnji jednog razarača i šest torpednih čamaca plovio u ofenzivu na Otrantska vrata, pomorski prolaz koji spaja Jadransko i Jonsko more. Talijanska torpeda promašila su Tegetthoffa, ali mađarski je brod dobio direktni pogodak s Rizzovog čamca MAS-15 u 3.31 ujutro.

Szent Istvan potonuo je u 6.12 ujutro, a poginulo je 89 ljudi, među kojima je bilo 35 Hrvata. Bio je to relativno mali broj žrtava, s obzirom na to da je brod imao gotovo 1500 članova posade, među kojima su većinu činili Hrvati - ostatak se spasio zahvaljujući toplom moru i blizini ostalih austro-ugarskih brodova. No, ofenziva na Otrantska vrata je, na sreću preživjelih, prekinuta prije nego što su došli do svojeg cilja.

Na Szent Istvanu je, kako nam kaže Marino Brzac, riječki ronilac koji također sudjeluje u ekspediciji, bio i njegov pradjed. Zbog velike dubine, prakticira se takozvano tehničko ronjenje, vrlo zahtjevno, gdje se ne

U suradnji s FER-om provodimo skeniranje broda i okolice pomoću multibeam skenera, a koristimo i autonomnu ronilicu i robot-kameru. Cilj nam je izraditi 3D model koji će u budućnosti služiti za nadzor daljnjeg propadanja

koristi zrak u bocama, nego posebna mješavina plinova. Ronilačka oprema, odnosno balon, kako nam otkrivaju Neven i Marino, privlači ribe u golemom broju, koje ih se ne boje već im prilazi i "igraju" se s njima. Olupina je na pješčanom dnu kroz 101 godinu formirala prirodni škoj na kojem buja život, s obzirom na to da ribari ovdje ne bacaju mreže kako ih ne bi poderali na željezo.

- Do mene je neki dan došlo jato zubataca, ni jedan nije bio ispod tri kilograma - priča nam Marino.

- Riba su moji prijatelji. Počeo sam kao klinac roniti zbog riba, s lukom i strijelom koje sam napravio od žica kišobrana, ali s vremenom mi više nije padalo napamet da ih lovim. Danas sam sretan kada ih vidim jer ih je sve manje i manje -

MATILJA DANJESIĆ / HANZA MEDIA

Neven Lukas, instruktor aparata zatvorenog kruga, Igor Miholjek, arheolog i ronilac Marino Brzac, vanjski suradnik odjela za podvodnu arheologiju

uskače Neven.

Ekspediciju predvodi Igor Miholjek, voditelj Odjela za podvodnu arheologiju Hrvatskog restauratorskog zavoda. Iza motiva tog istraživanja stoji činjenica koja bi mogla razalostiti ronioce entuzijaste za olupine - Szent Istvan, inače kulturno dobro pod zaštitom Ministarstva kulture, ubrzano se raspada i uskoro će postati samo hrpa željeza na morskom dnu.

HRPA ŽELJEZA - Monitoring olupine provodimo zadnje tri godine i došli smo do zaključka da se rapidno raspada, da je more učinilo svoje. Brod od 22 tisuće tona nije namijenjen tome da leži na dnu, već da pluta. Pale su zakovice, dijelovi oplata otpadaju, urušavaju se palube. Naša ekspedicija ima dva cilja,

zabilježiti stanje u kojem je Szent Istvan trenutno i spasiti što više pokretnih predmeta, restaurirati ih i izložiti - govori Miholjek.

Među pokretnim nalazima koje su ove godine pronašli u toj "plavoj grobnici" su, kako nam otkriva Miholjek, pozlaćeni luster, pozlaćena lampa, cipela, boce, zdjela, srebrni svijećnjak i jedna cijela časnička uniforma koja je bila uredno složena u ormaru te je sasvim solidno očuvana, s obzirom na stoljeće provedeno na dnu mora. Radi se o predmetima iz časničkih prostorića i admiralskog salona, jer ronionci pretražuju krmeni dio u kojem su se nalazile.

U ovogodišnjoj ekspediciji sudjelovalo je ukupno 17 ljudi, od restauratora ronilaca preko vanjskih suradnika do specijalnih policajaca čije je sjedište u uvali na prostoru vojarnice na Lošinju baza istraživača.

- U suradnji s FER-om provodimo skeniranje broda i okolice pomoću multibeam skenera, a koristimo i autonomnu ronilicu i robot-kameru. Cilj nam je izraditi 3D model koji će u budućnosti služiti za nadzor daljnjeg propadanja - priča Igor Miholjek.

IMPRESIVNI PRIZOR Kada se ronilac spusti do Szent Istvana prizori su, kako govori voditelj ekspedicije, impresivni, ako je vidljivost dobra (ako nije, kaže, imate osjećaj da ronite uz 150 metara dugačak zid, jer ne vidite brod u cjelini). Brod je okrenut naopako, palubom prema dnu, što je, dok nisu počele otpadati oplata, otežavalo ulazak u unutrašnjost.

- Visina broda je preko 20 metara, što je kao da ste pored šestokatnice. Prvo dolazite do krme s propelerima i dva kormila, koja su dugačka preko 4 metra. Topovi su za topovske kugle od 305 milimetara, tek kada se nađete između njih shvatite koliko su veliki. Zbog položaja, brod ne možete vidjeti u cjelini, ali kada krenete roniti uz njega, shvatite koliko je ogroman. Osjećaj je fantastičan - priča.

Potonoće Szent Istvana 1918. je zabilježeno filmskom kamerom i filmić na kojem se vidi kako, nagnut na bok, polako nestaje, dok s njega u more skaču mornari, može se naći i na YouTubeu. Olupinu je 70-ih pronašao legendarni redatelj, novinar i podvodni snimatelj Mario Saletto. Za ronjenje treba tražiti dozvolu Ministarstva kulture. Prva velika ekspedicija provedena je prije dva desetljeća U Puli su, na Mornaričkom groblju, pokopani i preminuli mornari. ❏